

ЯК ВИНИКЛО ЕСЕ?

Уперше слово «есе» (з франц. — *спроба, нарис*) використав французький філософ і письменник XVI століття Мішель де Монтень. Так він назвав свої **короткі тексти-роздуми про себе й світ**. Його книга називалася «Проби», а самого автора світ вважає батьком есеїстики.

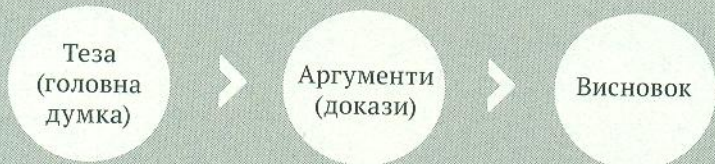
Із того часу жанр *есе* зазнав стількох **змін і варіацій**, що сьогодні вже існує багато його різновидів. Усіх їх можна поділити на дві великі групи: **формальні й вільні есе**.

ЧИМ ВІДРІЗНЯЮТЬСЯ МІЖ СОБОЮ НАЙПОШИРЕНІШІ ТИПИ ЕСЕ?

Про **вільне есе**, найвірогідніше, ти досить часто чуєш на уроках. Тоді тобі вчитель пропонує написати невеликий текст вільної форми, стилю, структури, але з обов'язковою (прямо зазначеною або такою, яка відчитується в підтексті) наявністю твоєї **авторської позиції**. Ця позиція і є визначальною рисою будь-якого виду есе.

Інша група есе для нашої освіти менш відома, але широко використовується за кордоном. Суть **формального есе** полягає в тому, що під час його написання авторові слід **дотримуватися чітко визначеної будови й серйозніше підійти до аналізованої проблеми**. На відміну від вільного есе, тут треба чітко висловити основну думку (**тезу**) зразу ж на початку твору. Мета такого тексту — сталевими доказами (**аргументами**) підтвердити правильність своєї позиції й зробити відповідний **висновок** щодо всього написаного.

Так виглядає найелементарніший принцип побудови есе (іноді ти пишеш твори-роздуми в школі — там структура така ж):

Формальне есе ділиться на ще більшу кількість різновидів. Ось декілька з них:

- описовий нарис;
- есе-визначення;
- порівняльне есе;
- есе-протиставлення;
- есе причини-наслідку;
- оповідне есе;
- аргументативне есе;
- есе-реферат;
- есе-переконання;
- есе-аналіз процесу;
- критичний нарис;
- літературне есе;
- есе-дослідження.

Тут головне не панікувати: усі ці види есе та їхню структуру знати **не потрібно**. Достатньо просто бачити загальну картину. Формальне есе — це тобі не звичайний твір написати, ще й закінчити віршиком. Тут усе чітко й максимально обґрунтовано.

Порівняй кілька наведених нижче різновидів формального есе й спробуй здогадатися, який із них чекає тебе на ЗНО.

Аргументативне есе — автор наводить свою позицію щодо певної проблеми, підтверджує її чіткими аргументами й ілюструє їх прикладами. При цьому не намагається нікого переконати, а радше висловлює думку.

Літературне есе — автор аналізує прочитаний художній твір, визначає кілька ключових проблем, про які хоче говорити детальніше, розглядає кожну в окремому абзаці, наводить цитати з книги, аналізує їх.

- *Оповідне есе — автор розповідає історію в хронологічному порядку; оповідь зазвичай ведеться від першої особи.*

ЯКИМ МАЄ БУТИ ВЛАСНЕ ВИСЛОВЛЕННЯ ФОРМАТУ ЗНО?

**МІНІ-ТЕКСТ
ІЗ ВИСВІТЛЕНОЮ
ПРОБЛЕМОЮ**

ПИТАННЯ ДО ТЕМИ

**ВИМОГИ
ДО НАПИСАННЯ**

Останнім завданням зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури є написання власного висловлення на запропоновану тему. Від початку введення ЗНО **теми висловлень мали різноманітне формулювання**. Спершу протягом кількох років це були афоризми, думки, в яких необхідно було спростувати або підтримати. Наприклад, «Поразка – це наука. Ніяка перемога так не вчить» (Л. Костенко), ЗНО 2010 року.

Із 2012 року теми висловлень уже мають сталу структуру (характерну і для закордонних завдань такого типу): **міні-текст + питання, на яке абітурієнт повинен дати відповідь (тезу)**.

ЗРАЗОК ТЕМИ*

Часто можна почути думку, що з грубою, невихованою особою варто говорити «її мовою», оскільки вона, мовляв, не розуміє іншої. Водночас багатьох хто вважає, що коли в стосунках із такими людьми ми почнемо грати за їхніми правилами, то вже нічим не відрізнятимемося від них.

Викладіть Ваш погляд на проблему:

Як варто чинити, зіткнувшись із невихованістю, непорядністю іншої людини?

Сформулюйте тезу, наведіть два-три переконливі аргументи, що найкраще підтвердять Вашу думку. Проілюструйте Ваші міркування посиланнями на приклади з художньої літератури чи інших видів мистецтва (зазначте автора й назву твору, укажіть на проблему, порушену митцем, художній образ, через який проблему розкрито, наведіть цитату з твору тощо), історичними фактами або випадками з життя. Не переказуйте змісту художнього твору, не давайте повної характеристики образів. Сформулюйте висновки.

Тема цього висловлення взята із сертифікаційної роботи основної сесії 2017 року, завдання розміщені на офіційному сайті Українського центру оцінювання якості освіти – testportal.gov.ua.

Така умова завдання майже ідеальна: тут **детально пояснено, що ти маєш включити до свого есе**. Зробиш це – й отримаєш максимальний результат, адже саме за кожним із цих критеріїв ти й зароблятимеш бали.

Така структура власного висловлення є аналогічною до будови аргументативного есе, широко відомого в закордонній освіті. У цьому курсі пояснено, як його писати, детальніше, ніж зазначено в умові завдання ЗНО, із двох причин:

- детальніша структура = глибше розуміння логіки написання;
- вміння писати есе потрібне не тільки для ЗНО, а й для відтворювання навиків спілкування й розвитку критичного мислення.

ЯКА ЛОГІКА ДОВЕДЕННЯ ДУМКИ В АРГУМЕНТАТИВНОМУ ЕСЕ?

Є три основні кити, на яких тримається хороше власне висловлення:

твердження

чітка позиція, висловлена в тезі

Пам'ятай, що **теза** — це твоя пряма відповідь на питання з теми (якщо його немає, муσιш сформулювати запитання сам). Формулюючи тезу, використовуй ключові слова, подані в темі.

доказ

переконливі пояснення, подані в аргументах

Наведи хоча б **два** переконливі **докази**, які захищають твою тезу. Пам'ятай: скільки в тексті аргументів, стільки й прикладів.

пояснення

ілюстрація доказів у прикладах

Наведи в **приклад**ах інформацію з надійного джерела. **Кожен приклад доводить окремий аргумент**. Пам'ятай, що в прикладі треба обов'язково пояснити, як він ілюструє аргумент, а значить і тезу.

ЯК ТРЕНУВАТИСЯ В НАПИСАННІ ЕСЕ?

Щоб добре запам'ятати будову аргументативного есе, треба попрактикуватися в написанні окремих його частин. Цього ти й навчатимешся в кожному розділі курсу.

Перед написанням будь-якого есе **варт**о обміркувати план. Не лякайся цього слова: це не схоже на типові плани до переказу чи твору, які ти пишеш у школі. Це своєрідне скорочене есе, у якому залишається **тільки** **речень**, що цілком висвітлюють твою позицію. Такі міні-есе рекомендовано писати практично щодня (намагаючися вкласти у 5 хвилин), щоб відтренувати логіку власного висловлення.

Насамкінець зауваж: у посібнику терміни «есе» та «власне висловлення» вживатимуться як синонімічні. А зараз ознайомся зі зразком повноцінного есе у форматі ЗНО на наступній сторінці.

